

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

УДК 351:615.851.4

Реформування управління системою безперервної медичної освіти

REFORMING THE MANAGEMENT OF THE SYSTEM OF CONTINUOUS MEDICAL EDUCATION

ШЕВЧЕНКО Наталія – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1559-1432>

РОМАНЕНКО Катерина – доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3985-3791>

АБРАМОВ Сергій – кандидат медичних наук, доцент, ректор, Європейський медичний університет, вул. Академіка Г. Дзяка, 3, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID <http://orcid.org/0000-0002-7088-1865>

ТІТОВ Герман – доктор медичних наук, професор, професор кафедри фундаментальних дисциплін з курсом традиційної і нетрадиційної медицини, Європейський медичний університет, вул. Академіка Г. Дзяка, 3, м. Дніпро, 49005, Україна

ORCID <http://orcid.org/0000-0002-5460-0728>

КРАМАР Світлана – кандидат біологічних наук, доцент кафедри анатомії людини, клінічної анатомії та оперативної хірургії, Дніпровський державний медичний університет, В.Вернадського, 9, м. Дніпро, 49044, Україна

ORCID <http://orcid.org/0000-0002-1285-8771>

DOI

Анотація. В статті розглянуто безперервний професійний розвиток фахівців у сфері охорони здоров'я як поступовий, циклічний, довготривалий процес оновлення професійних знань, вдосконалення професійних компетентностей медичних фахівців, що потребує реформування його управління. Виявлено, що інтеграція України в Європейський та світовий науково-освітній простір передбачає інтернаціоналізацію освіти, яка активно обговорюється в науковій колах. Визначаються напрямки, цілі, завдання, стратегії, механізми післядипломної освіти. Визначено суть, мету, зміст та головні завдання післядипломної освіти. Обґрунтовано важливість забезпечення доступності післядипломної освіти для всіх бажуючих, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу. Розглянуто заходи щодо стабільного розвитку післядипломної освіти, успішність яких залежить від вирішення низки проблем, зокрема таких як: нормативно-правове забезпечення системи післядипломної освіти; оновлення змісту, форм, методів, технологій навчання; оптимізація процесу інформатизації післядипломної освіти; створення механізму стимулювання фахівців до безперервного професійного удосконалення своїх знань та вмій протягом усього життя. Охарактеризовано кращі практичні моделі медичної освіти Європи для з'ясування питань розробки стратегії

© ШЕВЧЕНКО Наталія, РОМАНЕНКО Катерина,

© АБРАМОВ Сергій, ТІТОВ Герман, КРАМАР Світлана 46

SHEVCHENKO Nataliia – Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, 70, Volodymyr Antonovych St., Dnipro, 49006, Ukraine

ROMANENKO Kateryna – Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, 70, Volodymyr Antonovych St., Dnipro, 49006, Ukraine

ABRAMOV Serhii – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor, Rector, European Medical University, 3, Akademika H. Dzyak, St., Dnipro, 49005, Ukraine

TITOV Herman – Doctor of Medical Sciences, Professor, Professor of the Department of Fundamental Disciplines with a Course in Traditional and Non-traditional Medicine, European Medical University, 3, Akademika H. Dzyak, St., Dnipro, 49005, Ukraine

KRAMAR Svitlana – Candidate of Biological Sciences, Associate Professor of the Department of Human Anatomy, Clinical Anatomy and Operative Surgery, Dnipro State Medical University, 9, V. Vernadskyi, St., Dnipro, 49044, Ukraine

розвитку післядипломної освіти в Україні. Обґрунтовано, що доцільним кроком для підняття якості післядипломної підготовки фахівців галузі охорони здоров'я є: проведення системних змін післядипломної освіти, що відповідатимуть сучасним світовим і європейським рекомендаціям; здійснення координації діяльності з основними директивами Євросоюзу та Всесвітньої федерації медичної освіти; модернізація матеріально-технічної бази закладів освіти і баз стажування; вдосконалення університетських лікарень. Зроблено висновок, що розвиток системи безперервного професійного навчання є пріоритетним напрямом державної політики і важливо забезпечити якісну та доступну освіту для всіх, орієнтовану на потреби ринку праці та суспільства.

Ключові слова: управління, медична освіта, система освіти, безперервний професійний розвиток, реформування, післядипломна освіта, коуч, фасилітатор.

Summary. The article examines the continuous professional development of specialists in the field of health care as a gradual, cyclical, long-term process of updating professional knowledge, improving the professional competencies of medical specialists, which requires reforming its management. It was revealed that the integration of Ukraine into the European and world scientific and educational space involves the internationalization of education, which is actively discussed in scientific circles. Directions, goals, tasks, strategies, mechanisms of postgraduate education are defined. The essence, purpose, content and main tasks of postgraduate education are defined. The importance of ensuring the availability of post-graduate education for all applicants, regardless of their socio-economic status, is substantiated. Measures for the stable development of postgraduate education are considered, the success of which depends on the solution of a number of problems, in particular such as: regulatory and legal support of the postgraduate education system; updating the content, forms, methods, technologies of education; optimization of the informatization process of postgraduate education; creation of a mechanism for stimulating specialists to continuous professional improvement of their knowledge and skills throughout their lives. The best practical models of medical education in Europe are characterized in order to clarify the issues of developing a strategy for the development of postgraduate education in Ukraine. It is substantiated that a reasonable step for raising the quality of post-graduate training of health care specialists is: carrying out systemic changes in postgraduate education that will meet modern global and European recommendations; coordination of activities with the main directives of the European Union and the World Federation of Medical Education; modernization of the material and technical base of educational institutions and internship bases; improvement of university hospitals. It was concluded that the development of the system of continuous professional training is a priority direction of state policy and it is important to provide high-quality and affordable education for everyone, oriented to the needs of the labor market and society.

Key words: management, medical education, education system, continuous professional development, reformation, postgraduate education.

Вступ. Ідея безперервної освіти, або як визначено такими міжнародними організаціями як Рада Європи, ЮНЕСКО, Організація економічного співробітництва та розвитку, Світовий Банк – «навчання протягом усього життя» посідає ключове місце в ряді прогресивних ідей сучасності. Значення цієї концепції полягає в забезпеченні можливості кожній людині постійно розвиватися, самовдосконалюватися впродовж життя, що сприяє розвитку всього суспільства. Кожна розвинена країна прагне підтримувати безперервну освіту, що стає засобом піднесення культурного та економічного потенціалу. Україна як держава, яка незважаючи на значні труднощі воєнного часу продовжує рухатися у векторі євроінтеграції, має створювати умови для підвищення рівня освіченості людей, ефективності їх професійної діяльності, що й зазначено в Національній доктрині розвитку освіти: «Державна політика стосовно безперервної освіти проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя, соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін» [5].

Безперервний професійний розвиток фахівців у сфері охорони здоров'я виглядає як поступовий, циклічний, довготривалий процес оновлення професійних знань, вдосконалення професійних компетентно-

стей медичних фахівців, що триває впродовж усього періоду професійної діяльності і дозволяє працівнику покращувати рівень та стандарти професійної діяльності відповідно до потреб сфери охорони здоров'я. Цей процес є обов'язковим, регулюється і контролюється у розвинених країнах світу державою через те, що стан життя та здоров'я громадян визнані найвищими соціальними цінностями. А ці соціальні цінності наряду залежать від якості виконання професійних функцій працівниками сфери охорони здоров'я: поліпшення якості первинної та вторинної медичної допомоги, які залежать від якості підготовки та атестації фахівців.

Аналіз останніх досліджень. Питаннями безперервної професійної освіти, в тому числі медичної, приділяється достатня увага науковців. Зокрема, вивченням напрямів розвитку системи освіти в Україні займалися вчені Луговий В. [3], Кремень В. [2], дослідженням механізмів управління реформуванням галузі охорони здоров'я займались Рожкова І. [9], Ярош Н. [10] та інші.

Разом з тим, дослідженню проблем управління охороною здоров'я та системою безперервної медичної освіти приділено недостатньо уваги, що й визначило вибір теми дослідження.

Мета статті полягає у визначенні необхідності реформування управління системою безперервної медичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України в Європейському та світовому науково-освітньому просторі передбачає інтернаціоналізацію освіти, у тому числі медичної. Так, у вересні 2018 р. Міністерством охорони здоров'я України було оприлюднено для громадського обговорення Стратегію розвитку медичної освіти, метою якої визначено побудову «якісної системи вищої медичної освіти в Україні шляхом реорганізації всіх трьох фаз медичної освіти, задля забезпечення системи охорони здоров'я медичними фахівцями із високим рівнем підготовки» [8]. В науковій колах активно піднімаються питання реформування системи післядипломної освіти, визначаються напрямки, цілі, завдання, стратегії, механізми післядипломної освіти [1], [4]. Реформа саме цієї ланки актуалізувала проблематику підвищення кваліфікації викладачів закладів вищої медичної освіти, закладів, які надають освітні послуги медичним фахівцям, зацікавленим у своєму розвитку.

Суть післядипломної освіти визначається Законом України «Про вищу освіту» як «спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення і оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду, яку забезпечують заклади післядипломної освіти або відповідні структурні підрозділи вищих навчальних закладів і наукових установ [6]. В рамках Закону метою післядипломної освіти визначено задоволення індивідуальних потреб фахівців у особистому та професійному зростанні, підвищення їхньої конкурентоспроможності відповідно до суспільних потреб, а також забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати фахові функції, впроваджувати у виробництво нові технології, сприяти подальшому соціально-економічному розвитку суспільства» [6]. Зміст післядипломної освіти визначається потребами ринку праці та вимогами сучасного суспільства, так як вона дозволяє підвищити кваліфікацію фахівців, оновити їхні знання та навички на основі державних стандартів відповідного освітнього напрямку.

Одним з головних завдань післядипломної освіти є забезпечення фахівців необхідними знаннями та навичками для успішної роботи в умовах, що швидко змінюються. Також важливо забезпечити доступність післядипломної освіти для всіх бажаючих, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки було визначено основні завдання післядипломної освіти, серед яких: поглиблення знань, компетентностей фахівців відповідно до досягнень науково-технічного прогресу та вимог ринку; удосконалення професійної майстерності; сприяння здатності особистості адаптуватись

до умов стрімких змін у суспільстві; формування орієнтації особи на збереження та примноження гуманістичних суспільних цінностей [7]. Також визначались заходи щодо стабільного розвитку і інноваційного прориву в національній системі післядипломної освіти: розроблення стандартів системи перепідготовки кадрів, реалізація інноваційних технологій професійного вдосконалення, реформування системи освіти відповідно до викликів сучасного суспільного розвитку [7].

Успішна реалізація цих заходів здійснювалась шляхом вирішення низки проблем, зокрема: оновлення змісту, форм, методів, технологій навчання; оптимізація процесу інформатизації післядипломної освіти; створення механізму стимулювання фахівців до безперервного професійного удосконалення своїх знань та вмінь протягом усього життя.

В Україні система післядипломної освіти забезпечує запита в удосконаленні професійних навичок і знань в різних сферах суспільного життя: педагогічній, медичній, державній служби, в економіці, промисловості, транспорті, енергетиці, при цьому координатором між усіма галузевими міністерствами і відомствами виступає Міністерство освіти і науки України. Щодо безперервної медичної освіти, то Кабінетом Міністрів України 28 березня 2018 року було прийнято Постанову «Про затвердження Положення про систему безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я», якою було визначено основні організаційні засади функціонування системи безперервного професійного розвитку фахівців у цій сфері.

Для з'ясування питань стратегії розвитку післядипломної освіти в Україні доцільно звернутися до найкращих практичних моделей медичної освіти Європи. Адже вітчизняна післядипломна освіта має відповідати європейським стандартам, через перспективи вступу України до Євросоюзу, розширення міжнародних зв'язків, що й обумовлює необхідність модернізації змісту освіти.

Наприклад, головна перевага польської системи післядипломної медичної освіти – прозорість системи і пріоритетність знань та вмінь майбутніх фахівців. Забезпечення та координація післядипломної освіти підпадає під контроль Міністерства охорони здоров'я, Центру медичної післядипломної освіти, Центру медичних іспитів, вищих навчальних медичних закладів, які пропонують і проводять обов'язкові курси, стажування для післядипломної підготовки лікарів. Координує і об'єднує питання освіти Лікарська палата – громадська організація, яку частково фінансує Міністерство охорони здоров'я. Пріоритетом для отримання бажаної спеціалізації, рівня кваліфікації, працевлаштування для керівників галузі та працевлаштування виступають знання слухачів: чим вищий бал отримав фахівець на контрольних заходах, тим на краще місце працевлаштування він може претендувати. І не має значення, яку форму навчання він мав – «дербюджетну» чи «комерційну». Адже директори клінік, працевлаштувачі, стейкхолдери зацікавлені у високій якості освіти своїх майбутніх працівників.

Прикладом практичної моделі післядипломної медичної освіти може слугувати модель, прийнята в Навчально-науковому інституті післядипломної освіти Запорізького державного медико-фармацевтичного університету, в Програмі розвитку якого на 2023-2028 роки визначені завдання, що полягають в підвищенні вимог до рівня кваліфікації за спеціальністю, освоєнні сучасних європейських клінічних протоколів та новітніх методів отримання професійних компетенцій слухачами заходів безперервного професійного розвитку. До своїх переваг інститут відносить можливість використання сучасної матеріально-технічної бази тренінгового центру з метою удосконалення та на практиці професійних знань, умінь та навичок; освоєння сучасних та нових методів вирішення професійних завдань; вивчення світового досвіду застосування сучасних європейських протоколів. У результаті такого підходу інститут може запропонувати якісно новий рівень освітнього контенту для слухачів: демонстрацію методик, технологій діагностики та лікування; з метою вдосконалення практичних навичок включення до кожного курсу тематичного удосконалення та безперервного професійного розвитку сценаріїв віртуального пацієнта Body Interact; удосконалення методики викладання дистанційної освіти; визначення нових пріоритетних напрямків на базі Microsoft Office 365 MS TEAMS. Серед очікуваних результатів своєї діяльності фахівці інституту називають: динамічний та інноваційний розвиток системи безперервної медичної підготовки висококваліфікованих фахівців з охорони здоров'я; створення позитивний іміджу закладу, що створює перспективу подальшого зростання ваги інституту у підготовці висококваліфікованих спеціалістів в Україні.

Для підняття якості післядипломної підготовки перед керівниками галузі постає значна кількість завдань: проведення системних змін післядипломної освіти, що відповідатимуть сучасним світовим і європейським рекомендаціям; здійснення координації діяльності з основними директивами Євросоюзу та Всесвітньої федерації медичної освіти; модернізація матеріально-технічної бази закладів освіти і баз стажування; вдосконалення університетських лікарень. На сьогодні просунутись в останньому напрямі можна через укладання договорів з провідними лікарнями регіону, які мають добре оснащені відділення, використовують провідний світовий досвід надання медичної допомоги на проведення підготовки та перепідготовки фахівців.

Освіта у сучасному інформаційному суспільстві змінила свою мету та сутність. Вона не обмежується лише передачею знань та навичок, а має на меті розвиток критичного мислення, креативності, творчості та самостійності здобувачів. На перший план виходить потреба опанування та розвитку фахівцем сучасних технологій та методик, самостійного формування своїх фахових і особистісних функцій. Сутність безперервної освіти, в тому числі медичної, в наданні слухачу стратегії безперервного вдосконалення

протягом життя: всебічного аналізу соціокультурного середовища, аналізу змін у галузях медицини, навчання через дослідження та самостійну практичну роботу.

Важливим аспектом безперервної освіти виступає оновлення та осучаснення програмного забезпечення навчального процесу, розширення та надання інформаційного простору та забезпечення інформаційної підтримки слухачів. Виходячи з вимог сучасного стану в нашій країні (оголошення воєнного стану, проведення воєнних дій), навчальні програми доцільно розширити розділами, що включають: знання про надання медичної допомоги в умовах воєнного стану; поширення досвіду лікарів, які безпосередньо надають допомогу на передовій, стикаються з викликами війни в шпиталях; інноваційні технології хірургічних втручань, реанімаційних заходів, реабілітаційних методик; налагодження прямого зв'язку з військовими фахівцями-медиками для забезпечення інформацією з першоджерел щодо використання тих чи інших методик надання допомоги, лікування, реабілітації, проведення практичних майстер-класів.

Управління безперервним розвитком фахівця – це чітке розуміння і планування подальших дій, свідоме передбачення та реалізація необхідного типу науково-методичного забезпечення освітнього процесу. Тому під час реформування управління системою безперервної медичної освіти важлива роль відводиться керівникам закладів освіти, що безпосередньо розробляють шляхи реалізації інноваційних процесів у підготовці та атестації педагогічних кадрів системи післядипломної освіти.

Висновки. В результаті дослідження встановлено, що розвиток системи післядипломної освіти та безперервного професійного навчання є пріоритетними напрямками державної політики, яка проводиться з урахуванням світових тенденцій розвитку освіти протягом життя. Освіта у сучасному світі набуває все більшого значення для розвитку індивідуальності та суспільства в цілому. Важливо забезпечувати якісну та доступну освіту для всіх, орієнтовану на потреби ринку праці та суспільства, а також сприяти розвитку критичного мислення, творчості та самостійності здобувачів освіти. Здійснити ці завдання без перебудови управління системою освіти взагалі і системою післядипломної освіти зокрема не вбачається можливим. Для реформування управління системою безперервної медичної освіти необхідно вирішити ряд проблем, зокрема здійснити вивчити сучасні практики післядипломної освіти; оновити зміст, форми, методи, технології навчання; оптимізувати процеси інформатизації освіти; створити механізми стимулювання фахівців до безперервного професійного удосконалення своїх знань та умінь протягом усього життя. Подальші розвідки з цього питання можуть бути пов'язані з вивченням світогляно-ціннісних засад модернізації освіти, медичної деонтології; інформаційно-комунікаційного забезпечення освіти і медицини.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Л.Я. Реорганізація післядипломної освіти – важливий аспект наступного розвитку охорони здоров'я в Україні. *Медична освіта*. 2014. № 2. С. 27-33.
2. Кремень В. Г. Проблеми якості української освіти в контексті сучасних цивілізаційних змін. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 8-15.
3. Луговий В. І. Управління освітою: навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності «Державне управління». Київ: Вид-во УАДУ 2. 1997. 305 с.
4. Мінцер О. П., Вороненко Ю. В. Логіка використання портфоліо в забезпеченні якості післядипломної медичної освіти та безперервного професійного розвитку лікаря. *Медична інформатика та інженерія*. 2017. № 3. С. 5-13.
5. Національна доктрина розвитку освіти. Указ Президента України № 347/2002 від 17 квітня 2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 10.05. 2023).
6. Про вищу освіту. Закон України № 1556–VI від 01.07.2014. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (дата звернення: 10.05. 2023).
7. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Указ Президента України № 344/2013 від 25 червня 2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 11.05. 2023).
8. Про схвалення Стратегії розвитку медичної освіти в Україні. Розпорядження Кабінету міністрів України № 95-р від 27 лютого 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05. 2023).
9. Рожкова І. В. Розвиток конкурентоспроможності регіонального управління у сфері охорони громадського здоров'я: монографія. Київ: Фенікс, 2009, 384 с.
10. Ярош Н. П. Державне регулювання соціальних стандартів у сфері охорони здоров'я України: монографія. Київ: НАДУ, 2006. 223 с.

References

1. Kovalchuk L. Ia. (2014). Reorganizational aspects of postgraduate education – an important aspect of the further development of healthcare in Ukraine. *Medychna osvita*. № 2, 27-33, [in Ukrainian].
2. Kremen V. H. (2015). Problems of the quality of Ukrainian education in the context of modern civilizational changes. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. № 1, 8-15, [in Ukrainian].
3. Luhovyi V. I. (1997). Upravlinnia osvitoiu [Management of education]: navch. posib. dlia slukhachiv, aspirantiv, doktorantiv spetsialnosti «Derzhavne upravlinnia». Kyiv: Vyd-vo UADU 2, [in Ukrainian].
4. Mintser O. P., Voronenko Yu. V. (2017). Logika vykorystannia portfolio v zabezpechenni yakosti pislidyplomnoi medychnoi osvity ta bezperervnoho profesiinoho rozvytku likaria [The logic of using a portfolio in ensuring the quality of postgraduate medical education and continuous professional development of a doctor]. *Medychna informatyka ta inzheneriia*. № 3, 5-13, [in Ukrainian].
5. National doctrine of education development. Decree of the President of Ukraine № 347/2002 dated April 17, 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (accessed: 10.05.2023), [in Ukrainian].
6. About higher education. Law of Ukraine № 1556-VI dated July 1, 2014. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (accessed: 10.05.2023), [in Ukrainian].
7. About the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period until 2021. Decree of the President of Ukraine № 344/2013 of June 25, 2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (accessed: 11.05.2023), [in Ukrainian].
8. On the approval of the Strategy for the Development of Medical Education in Ukraine. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 95 of February 27, 2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95-2019-%D1%80#Text> (accessed: 11.05.2023), [in Ukrainian].
9. Rozhkova I. V. (2009). Rozvytok konkurentospromozhnosti rehionalnoho upravlinnia u sferi okhorony hromadskoho zdorovia [Development of competitiveness of regional administration in the field of public health protection]: monohrafiia. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
10. Yarosh N. P. (2006). Derzhavne rehuliuвання sotsialnykh standartiv u sferi okhorony zdorovia Ukrainy [State regulation of social standards in the sphere of health care of Ukraine]: monohrafiia. Kyiv: NADU. [in Ukrainian].